

Hardverkövetelmények

IBM PC vagy azzal kompatibilis számítógép

- legalább 386-os Intel processzor (486-os ajánlott),
- legalább 4 MB RAM (8 MB ajánlott),
- legalább 10 MB szabad hely a merevlemezen,
- MS Windows 3.1 vagy magasabb verzió,
- egyszeres CD-ROM olvasó vagy jobb,
- egér.

Macintosh

- Macintosh IIci vagy jobb,
- legalább 8 MB RAM,
- legalább 15 MB szabad hely a merevlemezen,
- kétszeres sebességű CD-ROM olvasó vagy jobb.

IVALAUSKAS, J.: Britannica CD 2.0 sets new standards. = Database, 18. köt. 1. sz. 1996. p. 70–73./

(Murányi Péter)

Lengyelországban is új könyvtári törvény született

Régióinkban a társadalmi-gazdasági fordulatot követően mindenütt szinte azonnal megszülettek az új, immár nem szocialista könyvtári törvények tervezetei. A könyvtáros-szaktájékoztató szakma itt is és ott is egyaránt azt hitte, hogy országuk parlamentje egykettőre elfogadja őket. Ezekre a tervezetekre a „könyvtárközpontúság” volt a jellemző, azaz egy közös könyvtári-információs rendszerben gondolkodtak.

Azután teltek-múltak az évek, de a új könyvtári törvények csak nem akartak megszületni. Mint azt a fejlemények tanúsítják, előbb valamennyi érintett országban el kellett viselni az új helyzetben szükségtelessé vált intézmények (elsősorban az üzemi-vállalati szakkönyvtárak és a munkahelyi közművelődési – Magyarországon: szakszervezeti – könyvtárak), illetve a nem szükségtelessé váló kistélepülési ellátóhelyek és városi fiókkönyvtárak – a régió egészére gondolva – százainak-ezreinek megszűnését, valamint a fennmaradók „vérszegénységre” hagyását, mígnem a hatalomra jutott új elitnek kezdett feltűnni a könyvtári ellátás művelődési, oktatási, kutatási és tudományos folyamatokat is visszavetítő gyengesége.

Először – 1993-ban – Észtországban tört meg a jég, azaz született új könyvtári törvény. 1994-ben az Oroszországi Föderáció, 1995-ben pedig Litvánia követte az észt példát [1]. 1997. június 27-én a lengyel szejm, 1997. december 7-én pedig a magyar országgyűlés fogadott el szakterületünket szabályozó törvényt [2]. A cseh törvény is elkészült, egyelőre – a várható közigazgatási reformra várakozva – „jegelik”. A szlovákiai törvényt az ottani kulturális minisztérium a Szlovák Nemzeti Tanács törvény-előkészítő bizottsága elé terjesztette, amely napirendjébe iktatta megtárgyalását, alkalmassága esetén parlamenti elfogadásra terjesztését.

Még mielőtt e szemle tárgyát képező törvényről és fogadásáról részletesebben szó esnék, el kell mondani: a közös könyvtári-információs rendszert törvényileg statuáló és szabályozó könyvtárosi

álmokból szinte semmi sem realizálódott ezekben az új szakmai alapjogszabályokban. Hogy ennek mi az oka, a régi előképek továbbélése-e, vagy netán bizonyos információpárti lobbyk működése, e helyütt nem érdemes firtatni. Elég az hozzá, hogy ezek a törvények úgy istenigazában csak a szűkebben értelmezett nyilvános könyvtári szféra – Lengyelországban konkrétan a nemzeti könyvtár, a vajdasági és a települési önkormányzati könyvtárak – legitimálására vállalkoznak, illetve legfeljebb bizonyos, általában szűkös csatlakozási felületeket jelölnek meg a szakirodalmi-információs ellátás felé. (E tekintetben mintha egyfajta örvendetesebb kivételt jelentene a magyar törvény, amely – a nemzeti könyvtáron kívül – kétágú nyilvános könyvtári, úm. tudományos és szakkönyvtári, illetve közkönyvtári ellátást modellez jogszabályilag, és az információs tevékenység, illetve a szakma informatizálása is meglehetősen hangsúlyos szerepet benne. Ám ennek érdemi taglalása nem célja e szemlének.)

Az eléggé szikárra sikeredett *lengyel törvény* 12 fejezetre és 32 paragrafusra oszlik. Fejezetcímei: általános rendelkezések; országos könyvtári tanács; könyvtárak szervezete; nemzeti könyvtár; nyilvános könyvtárak (a magyar törvény ezeket nevezi közkönyvtáraknak); tudományos könyvtárak; iskolai és pedagógiai könyvtárak; vállalati-üzemi-intézményi szak- és közművelődési könyvtárak; speciális ellátást igénylők könyvtárai; országos könyvtári hálózat; könyvtári dolgozók; hatályon kívül helyező és végrehajtási rendelkezések.

A törvény annak a kulturális minisztériumi ellentervezetnek bizonyos korrekciókkal valamelyest javított változata, amely a Lengyel Könyvtáros-egyesület éveken keresztül fejlesztett-alakított tervezetével szemben érvényesült, mégpedig annak ellenére, hogy a könyvtárosi közvélemény, mihelyst kb. egy éve kitudódott a léte, rögvest el is vetette. Ezt a szakma, különösen annak tudományos és szakkönyvtárakban dolgozó része felettből barátságatlan tettnek minősíti, mondván:

bezzeg az eddigi, nevezetesen az 1946-ban és 1968-ban kelt és az akkori körülmények közepette szakmailag gáncstalan törvények a könyvtáros szakma messzemenő együttműködésével születtek meg.

A mostani törvény nem ilyen. „Nem tételezhető fel, hogy a könyvtárosok közül bárki is vállalná a jogszabály »apaságát.«” A fejezetről fejezetre, illetve paragrafusról paragrafusra menő kritika csupán a nemzeti könyvtárral, a nyilvános könyvtárakkal és a speciális ellátást igénylőkkel foglalkozó kodifikációt tartja maradéktalanul megfelelőnek [3]. (Érdekes, hogy a nemzeti és nyilvános könyvtári szabályozás nagyon hasonlít a magyar törvény nemzeti és közkönyvtári megoldásaihoz.)

A nyilvános könyvtárakat érintő paragrafusokról valóban jó véleményt közöl a szakajtó [4]. Ez a reflexió kiemeli, hogy a vajdasági könyvtáraknak és könyvtárak közé történt besorolása, illetve területi funkcióik megerősítése várhatóan hatékony védőernyőt jelent az önkormányzati könyvtári szféra további felmorzsolódásával szemben. Ugyanígy fontos annak kimondása is, hogy a városokban és közigazgatási körzetekben az önkormányzatoknak legalább egy könyvtárat, továbbá annyi fiókkönyvtárat kell fenntartaniuk, amennyi a városok valamennyi kerületében, illetve az adott körzetek valamennyi településén megoldja a könyvtári ellátást.

Egyébként a törvény egészét senki sem tartja elfogadhatónak, legfeljebb annyi mentséget hoznak fel mellette, hogy napjainkban csak ilyen kompromisszum volt lehetséges, de az első adandó alkalommal – mielőbb – módosításoknak kell alávetni [5, 6]. Akad azonban heveny elutasítás is, amely erős érvekkel marasztalja el a törvény kapitalis fogyatékosait. A következőkben róluk lesz szó [7].

Mindenekelőtt: az új törvény ahelyett, hogy – mint ez manapság világszerte valamennyi hasonló dokumentumtól elvárható – integrálna, bomlaszt, elválasztja egymástól az ország könyvtárügyének különféle tartományait. A törvény számos paragrafusából tűnik ki egyértelműen: esetében egyáltalán nincs szó valamennyi könyvtár – könyvtártípus – működésének normatív szabályozásáról. Csupán a nyilvános könyvtárak létét-működését határozza meg. A tudományos és szakkönyvtárak felettébb szervetlenül, beszűkült feladatokkal, mintegy „lebegtetve” szerepelnek benne. Amennyit a törvény az információról és az informálásról tartalmaz, az nem több a semminél. (Nem véletlen: az országban máris elkészült az információs törvény tervezete.)

Alanyi jogon a törvény ún. országos könyvtári rendszerébe csak a nyilvános könyvtárak tartoznak. Az egyéb könyvtárakat a kulturális tárca sorolja be – rendeleti úton – a rendszerbe, amennyiben érdemesnek tartja rá őket. Ez nem más, mint a Kulturális és Művészeti Minisztérium olyan jogosítványokkal való felruházása, amelyek nem

illetik meg, hiszen a szóban forgó könyvtárak az oktatási tárcahoz és a tudományos kutatási bizottsághoz tartoznak, s így e főhivatalok minden bizonnyal jobban tudják-értik, mi a gondja-baja és értéke a hozzájuk tartozó könyvtáraknak. A törvény megint, akárcsak a szocializmus időszakában, a könyvtárügy meghatározó tartományait illetően „oldalról való tárcairányítással” kísérletezik, ahelyett, hogy a kormányzati irányítás felülről jönné.

Más vonatkozásokban is oktrojáló jellege van a törvénynek. Ilyenek például a nyilvános könyvtári szolgálatban rendszeresített státusok és képesítési szintek általánosan kötelezővé tételét „sugalló” (nem egészen egyértelmű) megfogalmazások. Több törvényi hely szakmailag teljesen kívülálló. Így a paragrafusok „egy kalap alá veszik” az iskolai és a pedagógiai könyvtárakat, az üzemi-vállalati-intézményi szakkönyvtárakat és a közművelődésieket, amire nem jogosít fel az a tény, hogy ezek a könyvtárak gyakorta egyazon intézményen belül működnek (inkább csak működtek, legalábbis ami az üzemi-vállalati színhelyeket illeti).

A törvényben található meghagyások végül nemegyszer más normatív jogszabályok meghagyásainak mondanak ellent. Ilyen ellentmondás „forog fenn” pl. az új alapjogszabály iskolai könyvtári, dokumentumhasználati rendelkezéseit illetően. Mindez azt mutatja, hogy korántsem csak szakmailag elhibázott koncepciót szentesít a törvény, hanem hogy fércmunka is.

Háttérinformációnak még annyit: a Kulturális és Művészeti Minisztériumnak sikerült megtartania (rosszul működtetett és túlnyomórészt nem jogszerű) illetékességének egészét. Ha ebből az illetékességből ui. kivált volna a könyvtárügyi, akkor oda a tárca majdnem „fele birodalma”.

Irodalom

- [1] Ze sveta i zdomova. = Čtenář, 49. köt. 9. sz. 1997. p. 352.
- [2] Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. = Bibliotekarz, 11. sz. 1997. p. 4–8.
1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. = Magyar Közlöny, 112. sz. 1997. p. 8369–8393.
- [3] HOVORKA, B.: Ustawa o bibliotekach – próba analízy. = Poradnik Bibliotekarza, 11. sz. 1997. p. 1–7.
- [4] BURLAKOWSKI, J.: Nowa ustawa – nowe nadzieje. = Poradnik Bibliotekarza, 12. sz. 1997. p. 1–2.
- [5] WOJCIECHOWSKI, J.: Moim zdaniem. = Bibliotekarz, 11. sz. 1997. p. 2.
- [6] CZAJKA, S.: Moim zdaniem. = Bibliotekarz, 11. sz. 1997. p. 3.
- [7] HOWORKA, B.: Ustawa z mojego ztego snu. = Bibliotekarz, 12. sz. 1997. p. 3–7.

(Futala Tibor)